

Araştırma Yöntemleri ve Bilimsel Etik

Yrd. Doç. Dr. Z. Cihan TAYŞİ

1

YÖK BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ YÖNERGESİ

- BİRİNCİ BÖLÜM
 - Amaç, Kapsam, Dayanak
- İKİNCİ BÖLÜM
 - Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler
- ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
 - Yükseköğretim Kurumlarında Yer Alan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları
- DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
 - Çeşitli ve Son Hükümler

2

BİRİNCİ BÖLÜM

• Amaç

- Madde 1 - (1) Bu Yönerge, bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken etik kurallarını ve yükseköğretim kurumlarının kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarının görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

• Kapsam

- Madde 2 - (1) Bu Yönerge,
 - a) Yükseköğretim kurumları mensuplarının veya yükseköğretim kurumlarıyla ilişkisine bakılmaksızın kişilerce **yürürlükteki mevzuat hükümleri uyarınca akademik unvanların elde edilmesi aşamasında ve sonrasında** yapılan her tür bilimsel araştırma ve çalışmalar ile gerçekleştirilen bilimsel etkinlikler, desteklenen ve/veya yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
 - b) **Lisans üstü eğitim sırasında yapılan tez ve bilimsel yayınlar** ile yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
 - c) **Yükseköğretim kurumları mensuplarının** yurtiçinde ve yurtdışında her çeşit basın, görsel ve işitsel yayın organlarında **yayınlanan ya da yayımlanmak üzere gönderilmiş olan** her tür yayınlara ilgili yayın etiği sorunlarını,
 - ç) Yükseköğretim kurumları mensuplarının biyomedikal araştırmalarda kullanılacak deneklerde ve ekoloji ile ilgili çalışmalarda yapılan etik ihlallerini kapsar.

• Dayanak

- Madde 3 – (1) Bu yönerge 2547 sayılı Kanunun 24 üncü, 42 inci ve 65 inci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

• Madde 4 - (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

- a) **İntihal:** Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,
- b) **Sahtecilik:** Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,
- c) **Çarpıtma:** Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
- ç) **Tekrar yayım:** Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
- d) **Dilimleme:** Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
- e) **Haksız yazarlık:** Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

(2) Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

- **a)** Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
- **b)** Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
- **c)** İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek,
- **ç)** İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,
- **d)** İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,
- **e)** Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- **f)** Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,

(2) Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

- **g)** Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,
- **h)** Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,
- **ı)** Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.
- **i)** Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak.
- **j)** Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,
- **k)** Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,
- **l)** Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak,

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Haller

- **Madde 5 - (1)** Bir başkasının özgün üslup ve ifadesinin aynen kullanmamak şartıyla, anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- Kurulların oluşumu
- Kurulların görevleri
- Etik kurullarının toplantı usul ve esasları
- Etik kurullarına başvuru ve kurulların çalışma esasları

Kurulların oluşumu

- **Madde 6 - (1)** Yükseköğretim kurumları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları sosyal ve beşeri bilimler, sağlık bilimleri ve fen ve mühendislik bilimleri alanlarında oluşturulur. Bu kurullar yükseköğretim kurumlarının ilgili bilim alanlarında görev yapan profesör unvanına sahip öğretim üyeleri arasından iki yıllık süreyle rektör tarafından seçilen yediler üyeden oluşur. Yükseköğretim kurumları bünyesinde yukarıdaki koşulları sağlayacak yeterli sayıda profesör unvanına sahip öğretim üyesinin bulunmaması durumunda yedi üyeden oluşan bir adet bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu oluşturabilir.
- **(2)** Gerekli görülmesi halinde çalışmaların verimliliğini sağlamak amacıyla farklı bilim alanları için farklı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulabilir.
- **(3)** Belirlenen kurul üyeleri hakkında etik ihlalinde bulunduklarına dair kesinleşmiş bir adli veya idari karar bulunmamalıdır.
- **(4)** Etik kurallarına aykırı eylemi tespit edilen etik kurulu üyesinin görevi, rektörün bu konudaki kararının kendisine tebliği ile sona erer.
- **(5)** Görev süresi biten bir üye aynı usulle yeniden seçilebilir. İzinsiz ve özürsüz olarak üst üste üç toplantıya katılmayan veya en az altı ay süreyle izinli olan üyenin, üyeliği kendiliğinden sona erer. Herhangi bir nedenle boşalan üyelik için, aynı usulle yeni üye seçilir.
- **(6)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları başkanları rektör tarafından seçilir. Her bir bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu başkanı kurul üyeleri arasından bir kişiyi başkan yardımcısı olarak seçer. Başkanın görevinin sona ermesiyle birlikte başkan yardımcılığı görevi de sona erer.
- **(7)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının sekreteryası yükseköğretim kurumlarının hukuk müşavirliği tarafından yürütülür.

Kurulların görevleri

- **Madde 7 - (1)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görevleri şunlardır:
- **a)** Etik ihlal iddialarını incelemek; inceleme kapsamında Rektörlük aracılığıyla gerektiğinde bilirkişi veya uzman görüşü almak, ilgili kişi ve kurumlarla yazışmalar yapmak, bilgi istemek ve inceleme kapsamında gerekli diğer işlemleri yapmak,
- **b)** İnceleme sonucunda alınan kararları rektöre sunmak,
- **c)** Akademik, araştırma ve yayın etiği konularında muhtemel etik dışı eylemleri ortadan kaldırmak için, ilgili birim ya da kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak eğitici faaliyetler düzenlenmesini sağlamak üzere rektöre önerilerde bulunmak.

Etik kurullarının toplantı usul ve esasları

- **Madde 8 - (1)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve karar alır. Başkanın katılmadığı toplantılarda başkan yardımcısı, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları toplantılarına başkanlık eder.
- **(2)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları çalışmalarını bizzat yürütür. Ancak gerektiğinde alanında uzman bilirkişilerden görüş de alabilir.
- **(3)** Aşağıdaki kişiler bu düzenleme kapsamında yapılan incelemelerde bilirkişi ve uzman olarak görevlendirilemez:
 - a) İlgilinin lisansüstü tez danışmanları ve doçentlik jürilerinde görev almış öğretim üyeleri,
 - b) İlgilinin kendi üniversitesinde görev yapan öğretim üyeleri,
 - c) İlgilinin eşi ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan veya sıhrî hısımları,
 - ç) İlgili ile aralarında husumet bulunan kişiler.
- **(4)** İlgilinin çalıştığı bilim alanında öğretim üyesi bulunmaması halinde, en yakın bilim alanında çalışan öğretim üyeleri arasından bilirkişi görevlendirilebilir. Ayrıca etik ihlal iddiasının hukuki anlam ve kapsamına ilişkin olarak bir hukukçu bilirkişi de görevlendirilebilir. Birden fazla bilirkişi atanması halinde her bilirkişi ayrı rapor tanzim eder.
- **(5)** Bilirkişiler dosya kendilerine ulaştığı andan itibaren en geç bir ay içerisinde konuya ilişkin raporunu kendisine gönderilen örneğe uygun olarak hazırlayıp gönderirler. Bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en çok bir ay uzatılabilir.
- **(6)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üyeleri kendileriyle, kendilerinin daha önce birlikte çalışma yaptıkları kişilerle ve etik ihlalde bulunduğunu iddia ettikleri kişilerle ilgili etik ihlali iddialarının görüldüğü toplantılara katılamazlar.

11

Etik kurullarına başvuru ve kurulların çalışma esasları

- **Madde 9 - (1)** Yükseköğretim kurumuna ulaşan etik ihlal iddiaları, yükseköğretim kurumu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında incelenir.
- **(2)** Söz konusu iddialar ile ilgili tüm bilgi ve belgeler bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarına iletilir.
- **(3)** Yükseköğretim kurumu, gönderilen her başvuru dosyası için ayrı dosya açar.
- **(4)** Yükseköğretim kurumuna gönderilen ve etik ihlal iddiası içeren şikâyet ve ihbar dilekçelerinde, kişilerin doçentlik başvuru sürecinin devam ettiğinin de belirtilmesi halinde hakkında etik ihlal iddiası bulunan kişinin devam eden bir doçentlik başvurusunun bulunup bulunmadığı hususu yükseköğretim kurumu tarafından derhal Üniversitelerarası Kurul Başkanlığından sorulur. Üniversitelerarası Kurul Başkanlığınca devam eden doçentlik başvurusunun bulunduğu bildirilmesi halinde iddialar ile ilgili tüm bilgi ve belgeler Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına gönderilir.

12

Etik kurullarına başvuru ve kurulların çalışma esasları

- (5) Etik ihlali iddiası sebebiyle hakkında inceleme başlatılan kişilerden iddialara ilişkin olarak gerekli bilgi ve belgelerle birlikte yazılı savunmaları istenir. İlgili kişiler, savunma talep yazısının kendilerine ulaştığı tarihten itibaren **on beş gün içerisinde** savunmalarını vermedikleri takdirde, bu durumun savunma istem yazısında belirtilmesi koşuluyla kurul, diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak karar verebilir. Hakkında inceleme başlatılanlar, yazılı savunmalarını sunmak üzere iddiaları içeren evrakların bir örneğinin kendilerine verilmesini talep etmeleri halinde, incelemeyi yürüten ilgili kurulca savunma istenmesi yönünde bir karar alınmaksızın da doğrudan yazılı savunmalarını sunabilirler. Ancak bu halde bu kişilerden yeniden yazılı savunma istenmeden de incelemeye devam edilebilmesi için, iddiaları içeren evrakların teslimine ilişkin tutanakta, teslim tarihinden itibaren on beş gün içerisinde savunmasını vermedikleri takdirde diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak karar verileceğinin açıkça belirtilmesi şarttır. Gerekli görülen hallerde savunma sözlü olarak da alınabilir.
- (6) Alınacak kararlar, ilgili bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunda tartışmaya açıldıktan sonra oylanır ve kurul üyelerince imzalanır. Karara muhalif kalan üye karşı oy gerekçesini yazmak zorundadır.
- (7) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarınca alınan nihai kararlar inceleme raporu niteliğinde olup, bu kararlar onaylanmak ya da başka bir karar alınmak üzere rektöre sunulur.
- (8) Kurul üyeleri, uzman ve bilirkişiler yaptıkları incelemeye ilgili edindikleri bilgi ve belgeleri açıklayamazlar.
- (9) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının inceleme sürecinde diğer kurum ve kuruluşlarla her türlü yazışmalar rektörlük aracılığıyla yapılır.

13

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Çeşitli ve Son Hükümler

- İnceleme sonucunda yapılacak işlemler
- Gizlilik
- Yeniden inceleme
- Etik ihlallerine ilişkin kayıtlar
- Yürürlük
- Yürütme

14

İnceleme sonucunda yapılacak işlemler

- **Madde 10 – (1)** Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerde bulunduğu tespit edilen kişiler hakkında ilgili mevzuat uyarınca gerekli disiplin işlemleri ile diğer idari, hukuki ve cezai işlemler yükseköğretim kurumu tarafından yapılır.
- **(2)** Etiğe aykırı eyleme konu olan eserle daha önce akademik unvan elde edilmiş ise kişi hakkında yapılan işlemler sonucunda alınan etik ihlal kararı sebebiyle bu unvanın geri alınıp alınmayacağı hususu da ilgili yükseköğretim kurumu tarafından değerlendirilir.
- **(3)** Etiğe aykırı eylemlerin gerçekleşmesi halinde asıl müellif, zarar gören veya hakları olumsuz etkilenen kişi ve kuruluşların rıza göstermesi ilgililerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.
- **(4)** Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı bir eylemin tespit edilmesi halinde yükseköğretim kurumu tarafından ilgili yayının ortak yazarlarının görev yaptıkları kamu kurumuna da bilgi verilir.
- **(5)** Etik ihlal kararları en geç bir ay içerisinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilir.

15

Diğer Hükümler

- **Gizlilik**
 - **Madde 11 - (1)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının kararları, genel düzenlemeler dışında gizlidir, etik kurulların tespitleri hakkında bu Yönergede belirtilen kişi ve kuruluşlar ile başvuru sahibinden başkasına bilgi verilmez.
- **Yeniden inceleme**
 - **Madde 12 - (1)** Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında daha önce incelenen ve esası hakkında bir karar verilen eserlere ilişkin aynı iddialarla yapılan başvurularda yeniden bir inceleme yapılamaz. Bu halde eserlerin ve eserlere ilişkin iddiaların tamamen aynı olduğunun ilgili bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarınca tespit edilmesi şarttır.
- **Etik ihlallerine ilişkin kayıtlar**
 - **Madde 13 - (1)** Bu düzenleme kapsamında yapılan inceleme sonucunda alınacak kararlar yükseköğretim kurumu tarafından gizlilik ilkesine riayet edilmek suretiyle uygun bir şekilde dosyalanıp saklanır.
 - **(2)** Doçentlik sınavına başvuruda bulunan adaylar dışında kalan kişiler hakkındaki bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin şikayet ve ihbar başvuruları, iddialarda bulunan kişinin eylemi gerçekleştirdiği sırada bağlı bulunduğu yükseköğretim kurumunca değerlendirilerek karara bağlanır.
- **Yürürlük**
 - **Madde 14 - (1)** Bu Yönerge, Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edildiği tarihten itibaren yürürlüğe girer.
- **Yürütme**
 - **Madde 15 - (1)** Bu Yönerge hükümlerini Yükseköğretim Kurulu Başkanı yürütür.
- **Geçici Madde 1 – (1)** Yükseköğretim kurumları etik kurullarını, bu Yönergede belirtilen yeni kriterlere uygun olarak Yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren **en geç üç ay içinde** oluştururlar.

16

“Deneylerin ve çalışmaların dikkatle uygulanması, dürüst ve açık olarak sunulması koşuluyla bilimde yanlış yapmak hiçbir zaman suç sayılmaz”

• New England Journal of Medicine

17

Dünyadan Örnekler

- Karl-Theodor zu Guttenberg
 - Almanya'nın en popüler bilimadamı
 - Alman savunma bakanı
 - Doktora sahteciliği
- John Darsee Olayı
 - ABD'nin en umut veren genç bilim adamı
 - En önemli dergilerde yayınlar
 - Harvard'da bazı bulgularda fabrikasyon
 - Birçok yayın sahte – geri çekiliyor
 - Harvard'dan atılıyor

18

Dünyadan Örnekler

- William Summerlin Olayı
 - Bölüm başkanı: Robert Good
 - Doku kültüründe tuttuğu dokuları transplante ediyor--rejeksiyon yok !
 - Beyaz farelerde siyah deri yamaları—boya
- Bozweda: Güney Afrika-meme kanserinde yüksek doz kemoterapi
- Schön: Bell Laboratuvarları(ABD), moleküler elektronik
- Sudbo: Norveç, ağrı kesiciler ve oral kanser
- Hwang Woo-suk: Güney Kore, kök hücre, sahtekarlık

19

Kaynaklar

- <http://www.klimik.org.tr/wp-content/uploads/2015/03/Yay%C4%B1n-Eti%C4%9Fi-%C5%9Eevket-Ruacan.pdf>
- <http://blog.chembark.com/2011/07/07/the-sezen-files-%E2%80%93-part-i-new-documents/>
- <https://www.evrensel.net/haber/277695/akpli-dekandan-intihal-rekoru-58-yavinda-45-intihal>
- <http://www.haber7.com/guncel/haber/825885-intihalci-suclamasi-intihara-goturdu>
- <http://www.gtu.edu.tr/personel/1040/5411256/beng-ergden.aspx>
- <https://blogs.scientificamerican.com/doing-good-science/what-about-dalibor-sames-the-bengu-sezen-fraud-and-the-responsibilities-of-the-pi-in-the-training-of-new-scientists/>
- <http://blog.chembark.com/2011/07/19/official-columbia-has-revoked-bengu-sezens-ph-d/>

22

Kaynaklar

- <https://www.theguardian.com/world/2011/mar/01/german-defence-minister-resigns-plagiarism>